

ท่าทีพุทธศาสนาต่อมงคลตื่นข่าวบนฐานแห่งความจริง ทางประสาทสัมผัสและคุณค่า Attitude of Buddhism toward to be Superstitious on the basis of Sensational fact and Values

พระครูใบฎีกาเชษฐา ปิยสาโน¹
PraKrubaidikachettha Piyasano¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องท่าทีพุทธศาสนาที่มีต่อมงคลตื่นข่าวบนฐานความจริงทางประสาทสัมผัสและคุณค่า เพื่อหาคำตอบว่า คำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาท มีท่าทีต่อเรื่องนี้ในลักษณะนั้นๆ อย่างไร อันจะเป็นเครื่องคลายความสงสัยเกี่ยวกับจุดยืนของพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ผลการศึกษา พบว่าเรื่องมงคลตื่นข่าวในพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกได้ 4 ลักษณะคือ

1. มงคลตื่นข่าวในแง่กระแสสังคม ในมิตินี้พุทธศาสนาเถรวาทปฏิเสธ คือไม่ยอมรับว่ามีอยู่จริง และมองว่า การยอมรับ ความมีอยู่จริงของกระแสสังคมนี้หรือผู้หลงใหลในค่านิยมทางวัตถุของคนส่วนหนึ่งในสังคมเท่านั้น
2. มงคลตื่นข่าวในแง่กระแสการตลาด ในมิตินี้พุทธศาสนาเถรวาทปฏิเสธ คือ ไม่ยอมรับว่า มีอยู่จริง เพราะเป็นการสร้างกระแส ปั่นกระแส ให้กับคนบางกลุ่มได้รับผลประโยชน์ทางธุรกิจโฆษณาในเชิงพุทธพาณิชย์ เพื่อหารายได้ให้กับคนและพวกของตนเท่านั้น
3. มงคลตื่นข่าวในแง่ที่เป็นกิเลส คือเป็นโลภะ (ความอยาก) เป็นตัณหา (ความทะยานอยาก) เป็นโมหะ (ความหลง) และวิจิจณา (ความเคลือบแคลงสงสัย ลังเลใจ) ซึ่งเป็นกิเลสประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลในสังคม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอน “ให้ละ” เพราะหากไม่ละก็ไม่สามารถพ้นทุกข์ได้
4. มงคลตื่นข่าวในแง่ที่เกิดจากความเข้าใจผิด คือเกิดจากความเผลอเลอเลสติปัญญา ขาดเหตุผลในการคิด เสพสื่อกระแสต่างๆ โดยขาดวิจารณญาณ เมื่อกลับได้สติ พินิจพิจารณาเหตุและผลได้แล้ว ก็สามารถตั้งตนอยู่ในกรอบแห่งปัญญา ที่เป็นสัมมาทิฐิได้ในที่สุด

คำสำคัญ : ท่าทีพุทธศาสนา, มงคลตื่นข่าว, ความจริงทางประสาทสัมผัส และคุณค่า

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, E-mail. ppsk940@gmail.com

Abstract

This article is written for the purpose of studying the concept of 'attitude of Buddhism toward to be superstitious on the base of sensational fact and value' and the reaction of Theravada Buddhism against this concept. The study reveals that 'believing in deed' in Theravada Buddhism can be summarized in four categories:-

1. Believing in deed in its social trend. Theravada Buddhism denies the existence of 'believing in deed' in this sense, for the acceptance of this social trend or materialistic on some peoples in society.
2. Believing indeed in its marketing. Theravada Buddhism denies the existence of 'believing in deed' in this sense, for the acceptance of a social trend budding for advertising agency on base Buddhist interest business.
3. Believing in deed as a group of defilements, namely the *Lodha* (gredd), *Taôhà*: craving), *Moha* (delusion) and *Vicikicchà* (doubt; uncertainty). This concept is wrong view in Theravada Buddhist teachings, where these defilements have been ordered to be put aside by the Buddha or order to liberate us form all kinds of suffering.
4. Believing in its wrong view understanding. This sense is origin from wrong thought, careless and lack of judgment. When able to control oneself and reasonable, they carefully towards aspiring and directing oneself in the right way in concept wisdom on base '*Sammàdiṭṭhi* : Right View'.

Keywords: Attitude of Buddhism, **Superstitious**, sensational fact and value

บทนำ

จากยุคสมัยโลกสมัยใหม่ ข่าวความเคลื่อนไหวของกระแสลูกเทพ ถูกสื่อจากสื่อทุกประเภทที่มีอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ทุกประเภทก็จับขวามอย่างฉับไว เจาะลึกทุกความเคลื่อนไหวในทุกมิติ ปรากฏการณ์ลูกเทพเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงทั้งธุรกิจ สื่อศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสาร การจัดการ โฆษณาประชาสัมพันธ์ ที่ออกมาในรูปแบบต่างๆ อย่างเป็นกระบวนการผู้ประกอบการด้านธุรกิจหลายหน่วยได้รับผลประโยชน์จะกระแสลูกเทพนี้ เริ่มตั้งแต่โรงงานผลิตตุ๊กตาตัวขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ได้รับออเดอร์มากขึ้นอย่างพรวดพราด ตัวแทนจำหน่าย ร้านขายของที่ระลึกต่างๆ ที่จำหน่ายตุ๊กตาแบบสินค้าปกติโดยทั่วไปก่อนหน้านั้นก็สามารถจำหน่ายตุ๊กตาในราคาสูงขึ้นหลายเท่าตัว

นอกจากนี้ ก็ยังมีคลื่นกระแสเกี่ยวกับฤาษี ปู่ฤาษี ปู่หมานี่ หรือร่างทรง องค์แทนมหาเทพต่างๆ ร่างทรงภูัจจรวาล เป็นต้น ก็ดูเหมือนว่าจะเป็นกระแสนิยมในกลุ่มประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ที่เป็นกระแสในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง

กระแสเหล่านี้ นอกจากธุรกิจต่างๆ จะขานรับกันอย่างเกรียวกราวแล้ว พระภิกษุสงฆ์จอมขมังเวทย์ทั้งหลาย ที่ใจกล้าหน้าด้าน เห็นแก่เงินค่าปลุกเสก (เอกเจจ ปนิธ ปาปิฉา ภิกขุ

ตนหาสขาตโลเภณ อภิกุตา ปริยาทินนจิตตา) ก็กระโดดเข้าร่วมขบวนการเปิดบริการเสกสวด กันอย่างคึกคัก โดยมีได้ดักเตือน หรือให้สติแก่เจ้าของธุรกิจประเภทนี้แต่อย่างใด

นับเป็นกระแสแห่งโลกค้นหา และโมหะโหลมาบรรจบกัน ได้อย่างเหมาะสมอย่างลงตัว ก่อให้เกิดเมฆหมอกแห่งอวิชชาปกคลุมสังคมโดยทั่ว ก่อให้เกิดความลุ่มหลงอย่างไร้สติปัญญาอย่างน่าสะพรึงกลัว

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือว่า แล้วคำว่า “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งเป็นยุคที่ก้าวกระโดดไปไกลในโลกแห่งดิจิทัล (Digital world) แล้วมิใช่หรือ แต่ทำไมคนไทยจึงยังหลงเชื่อคนง่าย เป็นพฤติกรรมที่ย้อนแย้งกับยุคแห่งการพัฒนาและก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีเช่นนี้

ท่ามกลางสังคมที่ประชาชนเสพข่าวด้วยความตื่นข่าวและตื่นตูม สื่อบ้างสื่อข่าวดิบๆ โดยไม่ต้องกลั่นกรอง โดยการตั้งสมมติฐานว่า ผู้เสพข่าวต้องมีวิจารณญาณด้วยตนเองตามแนวความคิดแห่งการค้าเสรี คือมีเสรีที่จะเสนอสินค้าทุกอย่าง แต่ใครจะซื้ออะไรก็เลือกเอง

ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ นักสื่อสารมวลชน นักวิเคราะห์ นักวิจารณ์ ครูอาจารย์ ศึกษุสงฆ์ นักข่าวอิสระในโซเชียลมีเดีย (Social media กับ Social network) ต่างทำตนเป็นกัลยาณมิตรของสังคมด้วยการ ให้สติ สะกิด เตือน บอกกล่าวให้เกิดการตื่นรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ผ่านการวิเคราะห์ การสนทนา การเสนอหลักการแห่งการพึ่งตนเอง เพื่อทำให้กระแสตื่นข่าวและตื่นตูมไหลเชี่ยวกรากได้ชะลอลงบ้าง

กระแสตื่นรู้ ทำให้คนที่ยังงงกับเหตุการณ์แปลกๆ ที่เกิดขึ้นนี้ได้มีความหวังมีเพื่อนมีกลุ่มที่บอกว่า ควรจะไปทางไหน จะทำอย่างไร

กระบวนการตื่นรู้ ที่ไม่กระโดดตามกระแสโลภะ ตัณหาและโมหะนี้ จะเป็นเพื่อนในฝั่งของคนที่ยืนอยู่ในสังคมนี้อย่างมีสติได้อย่างอบอุ่น โดยไม่ต้องเสียสติตามกระแสคนเสียสติไปด้วย

แหล่งที่มาของมัจจุรณตื่นข่าว

เล่ากันมาว่า สมัยโบราณมนุษย์เชื่อถือสิ่งภายนอกตัว ว่าสามารถทำชีวิตให้ถึงความสมบูรณ์ (เรียกว่า มงคล) เชื่อว่าสิ่งภายนอกนั้นจะทำชีวิตให้ถึงความไม่สมบูรณ์ (เรียกว่า อัปมงคล, อวมงคล) ผู้เชื่อถือมี 3 พวกใหญ่ **พวกที่หนึ่ง** เรียกว่า “ทฤษฏีมงคลิกะ” เชื่อถือว่า สิ่งที่มีมองเห็นเป็นมงคล ถือว่าสิ่งที่มีมองได้ เช่น นกแอ่นลม ผลมะตูมอ่อนหญิงมีครรภ์ เด็กเล็กขี่คอคนเดินไป ปลาตะเพียนแดง ม้าอาชาไนย รถเทียมม้าอาชาไนย โคผู้ โคแดง สิ่งเหล่านี้ถือกันว่าเป็นมงคลแห่งชีวิต แต่ถ้าเห็นลอมฟาง หม้อเปรี๊ยะ หม้อเปล่า นักฟ้อน สมณะเปลือย ลายานเทียมลา ยานเทียมสัตว์ตัวเดียว คนตาบอด คนง่อย คนแคะ คนเปลี้ย คนแก่ คนเจ็บ คนตายอย่างนี้ถือกันว่าเป็นอัปมงคล **พวกที่สอง** ชื่อว่า “สุตมมงคลิกะ” เชื่อถือว่า เสียงที่ได้ยินเป็นมงคล หากได้ยินว่าเจริญแล้ว กำลังเจริญ เต็ม ขาว ไม่เศร้าโศก ใจดี ถูกขี้ดี มงคลดี มีสิริ เจริญศรี อย่างนี้ถือว่าเป็นมงคลชีวิตแต่หากได้ยินว่า ตาบอด ง่อย แคะ เปลี้ย แก่ เจ็บปวด ตาย ถูกตัด โดนทุบ ถูกไฟไหม้ ของหาย ไม่มีอย่างนี้ถือเป็นอัปมงคล **พวกที่สาม** ชื่อว่ามตมงคลิกะ” เชื่อถือว่าอารมณ์ที่รับรู้เป็นมงคลตื่นเข้าขึ้นมา ได้จับต้องแผ่นดิน จับต้องพืชสีเขียว จับต้องมูลโค เต่า เกรียนบรรทุกฯ ได้กินงาขาว

ทาน้ำมันสีขาว เคี้ยวไม้สีฟันขาวอาบน้ำโคลนดินสอพอง นุ่งผ้าขาว โปกผ้าขาว อย่างนี้ถือว่าเป็นมงคลชีวิต²

จากเหตุเกิดมงคลดังกล่าวมาสรุปได้ว่า กระแสมงคล หรือเหตุเกิดมงคล ทั้ง 3 ประการ คือ ภูมิคุ้มกันคลิเกะ สุตมั่งคลิเกะ และมุตมั่งคลิเกะ ต่างกลุ่ม ต่างก็ยึดถือพุทธศนะของตนๆ บางสิ่งที่ตนและพวกของตนเชื่อว่าเป็นมงคล ไม่ลงรอยกัน ถกเถียงกัน วิวาทกัน เพราะเหตุผลของแต่ละฝ่ายไม่ตรงกัน บางกลุ่มเชื่อสิ่งที่ตาเห็น บางกลุ่มเชื่อสิ่งที่หูได้ยิน และบางกลุ่มเชื่อสิ่งที่จิตคิด นึกอารมณ์ต่างๆ ได้ จนกระทั่งมีผู้นำเรื่องไปถามพระพุทธเจ้าว่า “อะไรกันแน่ที่เป็นมงคล” พระองค์จึงตรัสมงคล 38 ประการ

ถึงแม้จะมีการเรียนการสอนในพระพุทธศาสนาว่ามงคลมี 38 ประการ แต่ถึงกระนั้นความเชื่อเรื่องมงคล เรื่องอัปมงคล เรื่องเหลวไหล เรื่องหลงงมงายเหล่านี้ ก็มีมาจนถึงยุคปัจจุบัน

กระแสชาวไทยพุทธส่วนหนึ่ง ที่มีต่อมงคลตื่นข่าว เบื้องต้นสามารถแยกเป็น 2 ประการ คือ (1) มงคลตื่นข่าว (2) โสยศาสตร์ หรือเดรัจฉานวิชา

คำว่า “มงคลตื่นข่าว” หมายถึงการเชื่อถือตามข่าวลือ การตื่นตื่นไปกับเรื่องเหลือเชื่อ ที่บอกเล่าต่อๆ มา ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าเป็นมงคล เช่น เชื่อเรื่องโชคกลาง เรื่องเคราะห์ดี เคราะห์ร้าย เรื่องเครื่องรางของขลัง

ความเชื่อนี้เป็นเหตุให้ปฏิเสธพระรัตนตรัย ปฏิเสธหลักกรรม ไม่เชื่อเรื่องกรรม คือหลักทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่เชื่อการดลบันดาล หรืออิทธิปาฏิหาริย์ของวัตถุต่างๆ เพราะเหตุนี้ มงคลตื่นข่าว จึงเป็นวิบัติของอุบาสกอุบาสิกาอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้ความชาวพุทธเสียหายไร้ประโยชน์ เพราะทำให้เกิดความงมงายไร้สาระ บ่งบอกถึงศรัทธาในพระรัตนตรัยไม่มั่นคง

ส่วนที่สองที่เกี่ยวข้องกับกับมงคลตื่นข่าวคือโสยศาสตร์ เพราะร่างทรงส่วนใหญ่ ก็ใช้มนตร์ โสยเวทย์ ที่ตนเองสร้างขึ้น หรือศึกษาเล่าเรียนมาจากครูบาอาจารย์ นำมาใช้ในการทำพิธี เพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์ตามลัทธิความเชื่อของตน

โสยศาสตร์ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “superstition : belief for no good or logical reason” คำที่คล้ายกัน เช่น โสยเวท, ตำราทางไสย, วิชาทางไสย

โสยศาสตร์ หรือ Black magic เป็นศาสตร์ที่ตรงกันข้ามกับวิทยาศาสตร์ ทำที่ทางพุทธศาสนาเรียกว่า ศาสตร์ที่ทำให้หลับ ทำให้หลงงมงาย มาจากคำว่า “สี + สาดถ์” สี ธาตุ เป็นไปในความหลับ เป็นศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความหลงคือโมหะ ศาสตร์ประเภทนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ดิรัจฉานวิชา”³ แปลว่าวิชาที่ขวางคือความรู้ที่ขวางทางมรรคผลนิพพาน ความรู้ที่ขัดขวางไม่ให้ถึงมรรคผลนิพพาน⁴ เพราะเป็นวิชาที่ทำให้หมกมุ่น เพลิดเพลิน ยึดติด ทำใ้งมงาย หลง หลง ไม่ใช่ปัญญา ไม่ใช่เหตุผลอันเป็นเหตุให้เสียเวลา ไม่ประกอบภารกิจหน้าที่ที่พึงกระทำตามธรรม ตามวินัย

² มงคลที่ปณี. (บาลี) 1/3/2-4.

³ ที.สี. (ไทย) 9/17/7. พรหมชาลสูตร

⁴ เดรัจฉานกถา คือถ้อยคำอันขวางทางไปสู่สวรรค์ นิพพาน หมายถึงเรื่องราวที่ภิกษุไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนากัน อ้างใน ที.สี.อ. (บาลี) 17/84.

ตัวอย่างความเชื่อมกมาย เช่นความเชื่อโชคราง, ความเชื่อเรื่องรางตี รางร้าย, ความเชื่อเรื่องเคราะห์ดี เคราะห์ร้ายหรือบังเอิญ, ความเชื่อเรื่องดวงดี ดวงร้าย, ความเชื่อในเรื่องของคลัง ของศักดิ์สิทธิ์, ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าตลบันดาล, ความเชื่อในเวทมนต์คาถา นะหน้าทอง เสน่ห์ยาแฝด และความเชื่อในทางโหราศาสตร์” เมื่อมีใครคนใดคนหนึ่ง นำเรื่องราวเหล่านี้มาพูดมากล่าว มาสอน ทำตัวเป็นผู้วิเศษ ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่มักจะพากันหลงเชื่อ ยึดติดฟังพาดจนเลยเถิดไป

ดิรัจฉานวิชาคือความรู้ในเรื่องการทำเสน่ห์ การทำนายทายทัก ในทางธรรมชื่อว่า เป็นความรู้วิธีที่ทำให้วิบัติ เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามภิกษุไม่ให้เรียน และมีให้กระทำนอกระจากดิรัจฉานวิชา คำในชุดเดียวกันยังมีดิรัจฉานกถา คำนี้แปลว่าเรื่องที่ขวางทางพระนิพพาน หรือถ้อยคำที่ขัดขวางต่อการบรรลุธรรม เป็นเรื่องที่พระภิกษุไม่ควรนำมาพูดคุยสนทนาโต้เถียงกัน เพราะเป็นเหตุให้เกิดความเพเลิดเพลิน ฟุ้งซ่าน ทำให้เสียเวลา เสียโอกาสที่ควรได้ หรือทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท

ในพระไตรปิฎกมีเรื่องที่เรียกว่า ดิรัจฉานกถา ตัวอย่างเรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องขุนพล เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญ และความเสื่อม การทำนายโชคกลาง ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ วิชาดูพื้นที่ วิชาทำนายเสน่ห์ วิชาเวทมนตร์ไล่ผี เป็นต้น⁵ การพูดคุยกันด้วยเรื่องดิรัจฉานกถา แม้พระพุทธองค์ไม่ทรงห้ามในพระวินัย แต่ถ้าพระภิกษุรูปใดพูด ทรงตำหนิว่า “ไม่ควร” เพราะคำว่า ดิรัจฉาน คำเดียว แปลว่าไปตามขวาง เจริญไปทางขวาง ใช้ว่าเจริญหรือดีรัจฉานก็ได้ ความหมายเจาะจงไปที่สัตว์โลกทั่วไป ที่มีชัณษะ ได้แก่ วัว ควาย งู ตะขาบ ฯลฯ บางครั้งเรียก ถือเป็นสัตว์โลกที่ต่ำต้อย “อภัพ” (อภัพบุคคล) ไม่สามารถบรรลุธรรมได้⁶

ท่าทีพุทธศาสนาต่อมกคติชนชาวบนฐานแห่งความจริงทางประสาทสัมผัส และคุณค่า

ท่าที (attitude) ในที่นี้ หมายถึง ท่าทาง, อากา, กิริยาอาการ, ท่วงท่า, อากัปกิริยาอาการ หรือท่าทีที่มีต่อสถานการณ์ หรือบุคคลความเป็นไปของสถานการณ์หรือบุคคล ท่าทีที่กว้างขันติยสถาน⁷ ได้ให้ความหมายอีกอย่างหนึ่งก็คือ วิธีแห่งความคิด วิธีของการประพฤติตน การวางตัว หรือวิธีการวางตำแหน่งของร่างกาย เป็นต้น ท่าทีในพระพุทธศาสนา หมายถึงกิริยาอาการ หรือท่าทีที่มีต่อสถานการณ์ หรือบุคคล วิธีแห่งความคิดหรือการประพฤติตนตามกรอบคำสอนในพระพุทธศาสนา การวางตัวต่อเหตุการณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเน้น

⁵ ที.ส. (ไทย) 9/20-22/8-9.

⁶ บุคคลผู้เป็นอภัพาคมนะ เป็นโณ คือบุคคลผู้ประกอบด้วยเครื่องกั้นคือกรรม (อนันตริยกรรม 5) เครื่องกั้นคือกิเลส (คือนิยตมิจฉาทิฏฐิ) เครื่องกั้นคือวิบาก(วิบากในที่นี้หมายถึงเหตุกปฏิสนธิ ได้แก่ปฏิสนธิที่ปราศจากกุศลเหตุ 3 ประการคืออโลภะ อโทสะและ อโมหะ, ได้แก่ ปฏิสนธิของสัตว์ดิรัจฉาน และ ทุกเหตุกปฏิสนธิ หมายถึงปฏิสนธิที่ปราศจากอโมหะ ได้แก่ปฏิสนธิของมนุษย์บางจำพวก เช่น พวกที่บอด ไข้ มาแต่กำเนิด) เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีฉันทะ มีปัญญาราม โง่เขลา ไม่ควรหยั่งลงสู่นิยาม(มรรคจิต 4) ที่ถูกต้องในกุศลธรรมทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เรียกว่า ผู้เป็นอภัพาคมนะ อ้างใน อภิ.ป. (ไทย) 36/12/151.

⁷ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, 2546), หน้า 522.

ประโยชน์สุขส่วนบุคคลหรือส่วนรวมเป็นสำคัญ ในที่นี้จะเน้นมุมมองตามแบบพระพุทธศาสนาเถรวาท

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ⁸ ได้ให้นิยามเกี่ยวกับท่าทีของพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้ คำว่า “ท่าที” สามารถมองและจำแนกออกได้ในหลายมิติ เช่น ท่าทีคือบทบาท (role), ท่าทีคือชุดความคิดรอบยอด (concept), ท่าทีคือทัศนคติ แนวคิด หรือความเห็น (view, opinion) ที่มีต่อเรื่องนั้นๆ

แต่ถ้าจะกล่าวตามนัยแห่งพุทธศาสนาแล้ว คำว่า “ท่าที” ตรงกับหรือสัมพันธ์ใกล้เคียงกับคำว่า “ปุจฉา - วิสขณา” (การถาม-การตอบ, การถาม-การแก้, การชี้แจง) หรือคำว่า “พยากรณ์” (พยากรณ์) การทำให้แจ้งในปัญหาที่เป็นปม เป็นข้อเคลือบแคลงสงสัยเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เช่น การพยากรณ์เรื่องตายแล้วเกิด หรือตายแล้วสูญของพระพุทธเจ้า ดังนั้นท่าทีของพระพุทธศาสนา ก็คือการแก้ไข การชี้แจง การทำให้แจ้งซึ่งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เป็นความเคลือบแคลงสงสัย อันก่อให้เกิดความหลงงมงายของผู้คนในสังคม

นอกจากนี้ ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ ยังได้ให้ความหมายของคุณค่าดังนี้ว่า คำว่าคุณค่า (values) ประกอบไปด้วยคำสองคำคือ “คุณ+ค่า” คุณ คือคุณงามความดี สิ่งที่เป็นบุญ เป็นกุศล เป็นความฉลาด ส่วนคำว่า “ค่า” คือมูลค่า ผลลัพธ์ที่เกิดจากการทำดี (คุณกรวดตุ) สิ่งที่เป็นผลผลิตจากการทำดี ดังนั้นคุณค่าในความหมายนี้ ก็คือคุณค่าที่เกิดจากการทำคุณงามความดี

New Oxford English Dictionary⁹ ให้นิยามของคำว่า คุณค่า (Values) ว่าเป็นหลักการหรือมาตรฐานของพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล เป็นการตัดสินใจ หรือการเลือกของบุคคลว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิต (a person's principles or standards of behavior ; one's judgement of what is important in life') เนื่องจากคุณค่าทางจิตวิญญาณ (Spiritual Values) และคุณค่าทางศีลธรรมจรรยา (Moral Values) นั้นเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม และดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะสร้างกรอบความคิดเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจ ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่จึงเปรียบเทียบคุณค่าทางจิตวิญญาณเหล่านั้นกับคุณค่าที่เป็นวัตถุ แต่ในความเป็นจริงแล้ว จนกว่าเราจะมีการตระหนักถึงคุณค่าของเรา ระบุได้อย่างชัดเจนกับตนเองว่าคุณค่าเหล่านั้นเป็นของเรา ไม่เช่นนั้นเราก็จะไม่ได้มีความตั้งใจที่จะนำ “คุณค่า” ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของเรา

“คุณค่า” คือหลักการในการดำเนินชีวิต คุณค่าคือพื้นฐานที่ใช้ในการตัดสินใจว่า สิ่งใดดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ดี เป็นสิ่งที่เรายึดถือว่าน่าชื่นชมหรือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิต ในอีกแง่หนึ่ง คุณค่ากำหนดพื้นฐานของการกระทำของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่มีผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม คุณค่า เป็นคำสั้นๆ ย่อยๆ เช่น “ความกรุณา : Compassion” “ความร่วมมือ : Co-operation” และ “ความสงบ : Peace” เป็นคุณค่าสำหรับเรา ในแง่ที่คุณค่าเหล่านั้นแสดงถึงความเชื่อหรือหลักการที่เกี่ยวข้อง เช่น ความดีงาม (goodness) ความมีศีลธรรม

⁸ ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, พุทธจริยศาสตร์, (พิษณุโลก : บริษัท โพกัส ปริ้นต์จำกัด, 2554), หน้า 240.

⁹ New Oxford English Dictionary, อ้างใน ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า 135.

ในขณะที่คุณค่าเป็นความเชื่อหลัก (Core Beliefs) ที่เรายึดถือคุณสมบัติ หรือคุณธรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่จะอธิบายการกระทำหรือพฤติกรรมของเรา ในบางครั้ง, หากคุณสมบัติ หรือคุณธรรมคือคุณลักษณะสำคัญของวิธีการดำเนินชีวิตของเรา และแล้วคุณสมบัติหรือคุณธรรม นั้นก็จะกลายเป็นคุณค่าหลักที่เรายึดถือ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่เลือกจะดำเนินชีวิตด้วยการแจกจ่าย ทรัพย์สินสมบัติที่มี อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ยึดถือความใจกว้าง (Generosity) เป็นคุณค่าหลัก ในอีกแง่ หนึ่งผู้ที่ใจกว้างเป็นครั้งคราวไม่จำเป็นต้องยึดถือความใจกว้างเป็นคุณค่าหลักของตนเสมอไป พวกเขาอาจทำด้วยความสงสารหรือแรงจูงใจอื่นๆ ก็ได้ เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างคำว่า “คุณค่า” (Values) “คุณสมบัติ” (Qualities) “คุณธรรม” (Virtues) และ “พลัง” (Powers) ก็พบว่าคำเหล่านี้มีความแตกต่างกันอย่างมาก และขึ้นอยู่กับวิธีการที่เราใช้

คุณค่า หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการประเมินคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่นความคิด ทฤษฎี หรือระบบต่างๆ มี 2 หลักการสำคัญคือคุณค่าทางกาปฏิบัติ เช่นความดี ความชั่ว เป็นต้น และคุณค่าทางสุนทรียะ เช่น ความสวยงาม น่าเกลียด ไพเราะ กลมกลืน หรือความรู้สึกว่าภูมิใจ สบายใจ เป็นต้น

1. **แก้เหงา หรือว่าเก็บกด (Repression)** เนื่องจากคนในสังคมปัจจุบันมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น นับวันแต่ละหาเพื่อนคุยที่สนทนาแบบเผชิญหน้าได้น้อยลงทุกที เพราะต่างคนต่างมีเพื่อนไกลคุยผ่านหน้าจอสมาร์ทโฟน (Smart Phone) หรือ Tablet ออกมาดๆ จิ้มๆ โดยไม่สนใจคนรอบข้าง นอกจากอุปกรณ์ของตนเองตลอดเวลา อยู่กับโลกออนไลน์ (online world) ที่มีมายาแห่งความจริงมากเกินไปในชีวิตประจำวัน ภาวะแห่งความเหงาก็เกิดขึ้น และขยายตัวไปอย่างรวดเร็วตามสังคมเมืองที่มีความเป็นปัจเจกยะมากขึ้น จนบางคนเรียกกระแสนิยมหลงใหลคุยผ่านแชท ผ่านสมาร์ทโฟน หรือผ่านสื่อประเภทต่างๆ จากพฤติกรรมทางสังคมของผู้คนในยุค Social network เช่นนี้เรียกว่า “ยุคแห่งสังคมก้มหน้า” ซึ่งคนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจคุยกันแบบสบตากับคนใกล้ตัว (Eye contact) เข้าลักษณะที่ว่า “การทำตัวให้มึน” (Narcotization)

คำว่า **สังคมก้มหน้า** (Social ignoreism) คือคนกลุ่มเป็นบุคคลประเภทเสพติดข่าวสารหรือเทคโนโลยี หรือตรงกับคำว่า “Phubbing society”¹¹ เป็นพฤติกรรมของคนเราทำให้

¹¹ ฟับบิง (Phubbing) แปลว่าอาการติดโทรศัพท์ หรือโซเชียล ขึ้นรุนแรง จนกระทั่งไม่สนใจคนรอบข้าง คำว่าฟับบิงเป็นคำที่มาจากการผสมกันระหว่างคำว่า Phone และ Snubbing ซึ่งสาเหตุของการฟับบิงก็คือ ความกลัวที่จะตกข่าว หรือตามกระแสสังคมไม่ทันจนไม่ยอมควบคุมการเล่นโทรศัพท์ตัวเอง ซึ่งส่งผลเสียต่อ

ความสนใจมีถือมากกว่าคู่สนทนาและคนรอบข้าง ซึ่งเราก็เห็นกันทุกที (Yes, it's almost certainly part of our everyday life.) ไปที่ไหนก็จะเห็นคนนั่งกันเป็นกลุ่ม แต่ทุกคนกลับก้มหน้ากด Smart Phone เล่น Social Media โดยที่ไม่สนใจจะคุยกับคนรอบข้างเลยสักนิด (=the act of ignoring/snubbing someone you are talking to by looking at your phone instead of paying attention to them)

2. อาการของโลภะ (Lobha : greed) หรือว่า ตัณหา (Tanhā : craving)) คนเป็นจำนวนไม่น้อย แม้รวยแล้วอยากรวยยิ่งๆ ขึ้นไป แต่อยากรวยจากการทำงานเบาๆ น้อยๆ (ทำงานน้อย แต่อยากได้เงินมากๆ หรือไม่ทำงานเลยแต่อยากรวยทางรัด) เมื่อสิ่งนี้ไม่มีทางเป็นไปได้ในวิถีธรรมดาสามัญทั่วไป ก็หันเข้าหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทรงอิทธิฤทธิ์ที่สามารถจะดลบันดาลให้ร่ำรวยอย่างฉับพลัน

ข่าวลือ ก็กล่าวกันว่า คนที่นำปลัดขิกลงยันต์ หรือตุ๊กตาเทพเปิดตาแล้ว จะให้โชคให้ลาภดี เช่นการทำมาค้าขายดี หรือเร็วกว่านั้นก็ให้หวยแม่น ปลอ่ยข่าวกันว่า ถ้าบูชาดีๆ ให้ข้าวน้ำอ้อมหน้าสำราญเลขเด็ดจะผุดขึ้นมาตามฝ่ามือฝ่าเท้าของลูกเทพเลย ความจริงเลขเหล่านั้นน่าจะเป็นรหัสสินค้าหรือผลิตภัณฑ์มากกว่า

ประเด็นที่จะต้องหารือกันบ้างในกลุ่มชาวพุทธ ก็คือว่าต่อไปนี้เราจะอยู่กับพวกที่มีความเห็นต่าง ชนิดวิจารณ์ญาณไม่ค่อยจะเต็มนักเหล่านี้ได้อย่างไร มิใช่ประเด็นที่ว่า จะให้ลาภได้หรือไม่ หรือให้หวยแม่นไหม

กลุ่มพวกที่หลงร่างทรงต่างๆ ถึงแม้ว่าจะมีข่าวว่า ถูกหลอกเรียกเงิน บ้าง ถูกหลอกทำอนาจาร บ้าง ถูกหลอกว่าสิ่งที่เป็นบานศาลกล่าวไปแล้วแต่ก็ทำไม่ได้จริงที่บนไว้ บ้าง สุดท้ายสังคมไทยก็ยังหลงไหล แลถูกหลอกไปเรื่อยๆ แม้ปัจจุบัน ตลอดถึงอนาคตต่อไป

ก่อนอื่นในฐานะชาวพุทธ ก็ต้องตั้งท่าที่ทางจิตใจ (เมตตามโนกรรม) ด้วยเมตตาจิตต่อเพื่อนๆ เหล่านี้ของเราว่า “สพเพ สตฺตา อเวรา โหนตุ, อพฺยาปชฺฌา โหนตุ, อนินฺชา โหนตุ, สุชีอตฺตานํ ปิรฺรหฺนตุ”¹² เขาเหล่านั้นเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายเหมือนกับเรา รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกับเราจึงไม่ควรเกลียดชังในการกระทำของเขา

ต้องตั้งท่าที่ทางเมตตาวจกรรมกับพวกเขา (เมตตาวจกรรม) โดยไม่พูดจาส่อเสียด แสดงอาการดูหมิ่นให้เขารู้สึกหวาดกลัว หรือไม่รู้สึกลบลดภัยที่จะอยู่ในสังคมมนุษย์ที่เห็นต่าง แต่ต้องเมตตาให้สติเขาด้วยความปรารถนาดีจริง

ที่ท่าที่แสดงออกทางกายต้องประกอบด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม) ไม่ส่งภาษากายที่เราประทับใจว่ารังเกียจเขา ไม่จำเป็นต้องขาดสติเหมือนเขาแต่พร้อมจะเต็มสติให้เต็มเมื่อเห็นว่าเมื่อใดเขาขาดสติอย่างรุนแรง จนเป็นเหตุทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน¹³

ในฐานะพุทธบริษัท ควรยึดหลักของอุบาสกและอุบาสิกาไว้ให้มั่น คือ

การทำงานหรือความสัมพันธ์ต่างๆ โดยผู้ที่มีอาการฟุบบังจะถูกเรียกว่า ฟุบเบอร์ (Phubber) และมักจะมมีอาการที่เห็นได้ชัดคือหยิบโทรศัพท์ออกมาเล่นตลอดเวลาแม้ในขณะที่กำลังคุยกับคนรอบข้างอยู่ ไม่เพียงเท่านั้นอาการฟุบบังยังสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นในขณะทำงาน ขับรถ รับประทานอาหาร ฯลฯ

¹² วิสุทธิ. (บาลี) 2/111. วิสุทธิมงคลส นาม ปกรณวิเสสสล (ทุติโย ภาค)

¹³ ที.ปา. (บาลี) 11/317/257, อง.ฉก. (บาลี) 22/282-283/321-323.

1. **มีศรัทธา** เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) เชื่อกรรม (กัมมัสสกตาสัทธา) เชื่อผลของกรรม (วิปากสัทธา) เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ดังบาลีว่า “กम्मสสโกมมิตถิ กम्मทายาทอ กम्मโยนิ กम्मพณฺณ กम्मปฏิสรโณ ยํ กम्मํ กริสสามิ กลยาณํ วา ปาปํ วา ตสฺส ทายาทอ ภวิสสามิตี”¹⁴ (เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้ได้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราจักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว เราจักต้องเป็นผู้ได้รับผลของกรรมนั้น)

2. **มีศีล** เป็นอุบาสกและอุบาสิกาที่สมาทานศีลห้า ศีลแปด หรือศีลอุโบสถ เป็นนิตยเพื่อความสงบร่มเย็นของชีวิต

3. **ไม่ถือนมงคลตื่นข่าว** ไม่ถือนมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อนมงคล คือ มุ่งหวังจากการกระทำและการงาน มิใช่จากโชคลางและสิ่งที่ตื่นกันว่าลัทธิศักดิ์สิทธิ์ (not to be superstitious, believing in deeds, not luck) เรื่องราวของมงคลตื่นข่าว อุบาสกอุบาสิกาต้องตั้งมั่นในพระรัตนตรัยไม่หวั่นไหวในข่าวแห่งที่พึ่งอื่นๆ นอกเหนือจากพระรัตนตรัย เชื่อมั่นการกระทำของตน พึ่งตนไม่พึ่งการดลบันดาล

4. **ไม่แสวงบุญนอกพุทธศาสนา** ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอกหลักคำสอนนี้ คือไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา (not to seek for the gift-worthy outside of the Buddha's teaching) เช่น การบวงสรวงสิ่งศักดิ์ที่ตนคิดว่า จะดลบันดาลให้ร่ำรวย หรือโชคดี เช่น เข้าใจผิดว่า การเลี้ยงลูกเทพ ทรงเจ้าเข้าผี ร้างทรงต่างๆ ว่าเป็นการทำบุญชนิดหนึ่ง

5. **บำเพ็ญแต่ในพระพุทธศาสนา** กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา (to do his first service in a Buddhist cause) เช่น ให้ทาน สมาทานศีล เจริญภาวนา อ่อนน้อมถ่อมตน ขวนขวายช่วยเหลือสังคม การแนะนำด้วยธรรม การฟังธรรม การแบ่งส่วนบุญ การอนุโมทนาบุญ การทำความเห็นให้ตรง¹⁵

ธรรม 5 อย่างนี้ ในบาลีที่มาเรียกว่า ธรรมของอุบาสกัรตน์ (อุบาสกแก้ว) หรืออุบาสกปทุม (อุบาสกดอกบัว)

เมื่ออุบาสกอุบาสิกาปฏิบัติตามธรรมทั้ง 5 ประการนี้แล้ว ย่อมได้ประโยชน์อย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก ได้ประโยชน์แก่ตนเอง คือได้บุญได้บารมีอันจะส่งผลให้มีความสุขความเจริญทั้งในชาตินี้และภพชาติเบื้องหน้า ประการที่สอง ได้ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา เพราะเป็นการสนับสนุนให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง

“ฉะนั้น บุคคลควรทำความดี สิ่งสมสิ่งที่เป็นประโยชน์ภายนอก ความดีทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ในปรโลก”¹⁶

แม้ปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งร้างทรงเจ้าพ่อเจ้าแม่ ปู่เทพ ปู่หมานี่ ล่าสุดเกิดร้างทรงจักรวาล ขึ้นมาอีกจะเขย่าศรัทธาของพุทธบริษัทให้หวั่นไหว ทำลายและเขย่าวงการคณะสงฆ์ให้สั่นคลอนจนพระภิกษุสงฆ์บางรูปที่เห็นแก่ลาภสักการะ คล้อยตามอย่างขาดโยนิโสมนสิการ เพราะ

¹⁴ วิสุทธิ. (บาลี) 2/99.

¹⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 36, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ผลิตภัณ, 2559), หน้า 187-188.

¹⁶ ส.ส. (ไทย) 15/392/134.

ความหอมหวานแห่งลาภสักการะที่ได้มาโดยง่ายตายก็ตาม ตราบใดที่พุทธบริษัททั้งภิกษุสามเณร อุบาสกและอุบาสิกายังคงยืนหยัดบนหลักการแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกาพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะทางที่ถูกต้องสถาบันของพุทธบริษัทจะยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น

แม้สังคมจะตื่นข่าวและตื่นตูม เมื่อพุทธบริษัทโดยเฉพาะพระสงฆ์ยังคงหลักแห่งการตื่นรู้เอาไว้ เมฆหมอกแห่งอวิชชาจะตั้งอยู่เพียงชั่วขณะเมื่อแสงแห่งปัญญาสว่างจ้าเต็มที่ เมฆหมอกแห่งอวิชชาจะค่อยๆ ผ่อนคลายเบาบางลง และจางหายไปได้ในที่สุดด้วยแสงแห่งพระธรรม

พระพุทธองค์ ตรัสสอนให้อุบาสกอุบาสิกา พึงพระรัตนตรัย ไม่ควรมีสงสัยอื่นเป็นที่พึ่ง ดังข้อความว่า ครั้นนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ บุคคลชื่อว่า เป็นอุบาสก” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “มหานามะ เมื่อใดแล บุคคลถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม ถึงพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร ชื่อว่าเป็นอุบาสก”¹⁷ คำว่าสรณะ แปลว่าที่พึ่ง หรือที่ระลึก, เหตุที่เรียกว่า “อุบาสก เพราะนั่งใกล้พระรัตนตรัย” ดังนั้น อุบาสกคือคฤหัสถ์ผู้ชายที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย และผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง, อุบาสิกา คือสตรีผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ผู้ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ผู้ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ อุบาสิกาจึงเป็นคฤหัสถ์ผู้หญิงที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย และผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัสที่พึ่งคือสรณะอันประเสริฐ อันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตไว้ในขุททกนิกาย ธรรมบทว่า

“มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคามต่างถึงภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั้นมิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง, ส่วน ผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาขอบพิจารณา เห็นอริยสัจ 4 ประการ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์นั้นเป็นสรณะอันเกษม นั้นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”¹⁸

ความจริงทางประสาทสัมผัสและคุณค่า

สิ่งที่คนทั่วไปได้สัมผัสเชิงประจักษ์ทางทวารทั้ง 5 คือทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ถ้ากล่าวตามหลักญาณวิทยา (Epistemology) แล้วเรียกว่า เป็นบ่อเกิดความรู้อย่างหนึ่ง (Origin of knowledge) แต่ในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์สามารถหาความรู้บางอย่างเกี่ยวกับโลกและชีวิตได้โดยไม่จำเป็นต้องผ่านประสาทสัมผัส แต่โดยการใช้เหตุผล นักเหตุผลนิยมบางกลุ่มถึงกับยืนยันว่าประสาทสัมผัสไม่สามารถให้ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโลกได้

วิชาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “ความรู้” (Knowledge) เช่น “ความรู้” มีลักษณะเช่นไร “ความรู้” ได้มาทางไหน แนวคิดแบบเหตุผลนิยมได้พยายามจะตอบปัญหาเหล่านี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาในวิชาปรัชญา จึงจะไม่กล่าวทั้งหมดในที่นี้ แต่จะกล่าวถึงแนวคิดบางส่วนของเหตุผลนิยม คือ “เหตุผล” นั่นคืออะไร และทำไมเหตุผลนิยมให้ความสำคัญกับเหตุผล

¹⁷ อก.อภฺรฺก. (ไทย) 23/25/268.

¹⁸ พ.ธ. (ไทย) 25/188-192/92.

มากกว่าประสาทสัมผัสในการได้มาซึ่งความรู้ นักปรัชญากรีก นามว่า อริสโตเติล (Aristotle) ที่ให้คำนิยามเกี่ยวกับมนุษย์ไว้ 3 ส่วนใหญ่ๆ คือมนุษย์ คือสัตว์ที่มีเหตุผล (Man is rational animal) และมนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด (Man is thinking animal)

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ หรือที่ชาวพุทธรู้จักกันดีทั่วไปในนามของ “หลวงพ่อบุญญานันทะ”¹⁹ ได้สอนเรื่อง “ปฏิวัติความงมงาย เลิกเชื่อไร้เหตุผล ฟังตนและฟังธรรม” ในเรื่องนี้หลวงพ่อบุญญานันทะได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าชินปล่อยไว้ประเทศชาติบ้านเมืองตกอยู่ในอำนาจครอบงำของความงมงาย ก็จะไปไม่รอดแน่ๆ”²⁰ โดยให้มีการปฏิบัติคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แบบหน้ามือเป็นหลังมือ กล่าวคือ “เปลี่ยนจากไม่ดี ไปสู่ดี, เปลี่ยนจากแย่ ไปสู่คุณภาพ, เปลี่ยนจากความโง่ ไปสู่ปัญญา, เปลี่ยนจากมืดมน ไปสู่สว่างไสว” ส่วนคำว่า “ความงมงาย” ในเรื่องนี้ หมายถึงความหลงเชื่อโดยไร้เหตุผล หรือโดยไม่ยอมรับฟังความคิดเห็น หรือเหตุผลของผู้อื่น²¹

ดังนั้นสรุปได้ว่าการคิดและความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้น ต้องวางอยู่บนรากฐานแห่งปัญญาและเหตุผลที่น่าเชื่อถือ เรียกว่า เมื่อเกิดศรัทธาแล้วต้องมีปัญญาประกอบเสมอ เรียกว่า “สัทธาญาณสัมปยุต” ทำที่ต่อเรื่องมงคลต้นขาวนี้ พระพุทธเจ้าได้นำเสนอชุดความคิด ที่เรียกว่า “กาลามสูตร” คือ วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ 10 ประการได้แก่ “ปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา, อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบทอดกันมา, อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ, อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ, อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุমান, อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนว, อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าใจกับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว, อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ และอย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา” แล้วพระพุทธองค์ก็ตรัสต่อไปว่า “ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น”

ส่วน “คุณค่าแห่งความงาม” (สัปปายะทักขณสมปยุตตะคุณ) นั้น ถ้าชาวพุทธส่วนใหญ่เข้าใจในหลักศรัทธาและหลักแห่งปัญญาแล้ว ก็จะดำเนินชีวิตในทางที่ถูก ทางที่เป็นประโยชน์ตามแบบอย่างแห่งบัณฑิตทั้งหลาย ที่ดำเนินชีวิตด้วยญาณคติ²² เมื่อทำได้เช่นนั้น ก็จะกลายเป็นบุคคลที่อุดมด้วยคุณงามและความดี คือ งามกาย งามวาจา งามจิต งามทิวา และงามปัญญา

สรุป

แม้ว่าศาสตร์การทำนายบางอย่างจะเป็นจริงก็ตาม เช่นการทำนายของอิตาเลนต์ที่ทำนายเจ้าชายลีทิตตะ แต่ที่เป็นจริงอย่างนั้นไม่ใช่เพราะคำทำนาย แต่เป็นเพราะการสะสมพระบารมีของพระองค์ ที่จะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น ต้อง

¹⁹ บุญญานันท์ภิกขุ, ปฏิวัติความงมงาย : เลิกเชื่อไร้เหตุผลฟังตนและฟังธรรม, (กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยเครือข่ายจิตอาสา (สสส.), E-book online, และ หนังสือ : <http://www.openbase.in.th/files/panya148.pdf> [9 สิงหาคม 2562])

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

²¹ บุญญานันท์ภิกขุ, ปฏิวัติความงมงาย : เลิกเชื่อไร้เหตุผลฟังตนและฟังธรรม, หน้า 5.

²² (ทิฐฐมิกสมปรายิเกสุ อตเตสุ ญาณคิตยา ปณฺหนติ คจฺจนฺตติ ปณฺธิตา ฯ อังนํ มจฺจลํ ทิปฺนี. (บาลี) 1/18/15.

มันคงในเหตุและผล คือกรรมและผลของกรรม ตัวอย่างในเรื่องของมงคลตื่นชาก็มากมาย หลากหลายไปตามยุคสมัย ในสมัยพุทธกาล บางบุคคลเชื่อว่า การได้เห็นบางสิ่งบางอย่างในตอน เช้า นั้นเป็นมงคล เช่น การเห็นนกนางแอ่นลม มะตูมอ่อน ปลาตะเพียน ในสมัยปัจจุบันบางบุคคล ก็เชื่อว่าการได้เห็นหรือได้กราบไหว้ต้นไม้ หรือสัตว์ที่มีลักษณะประหลาด นั้นเป็นมงคล คนชาติ ต่างๆ ก็มีการยึดถือในมงคลตื่นช่าแตกต่างกันไป ดังนั้นมงคลตื่นช่าไม่ใช่มงคล มงคลจริงๆ ก็คือ มงคล 38 ประการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ในมงคลสูตร²³ ตั้งแต่ การไม่คบคนพาล การ คบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็นต้น เพราะเป็นเหตุให้ถึงความสำเร็จและความเจริญแห่ง สมบัติทั้งปวง²⁴

ท่าที่พระพุทธศาสนาในเรื่องนี้ เมื่อกล่าวโดยสรุปคือการตั้งตนไว้ชอบ ในทางที่ถูก โดยดำเนินตามหลักความจริงและคุณค่าแห่งชีวิต เพื่อความเป็นผู้ไม่หลงงมงาย และความเป็นผู้ไม่ ถือมมงคลตื่นช่า คือหลักอุปาสมกรรม 5 หลักสัทธิ 4 กาลามสูตร 10 ตลอดถึงมงคล 38 ประการ

เอกสารอ้างอิง

- ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. **พุทธจริยศาสตร์**. พิษณุโลก : บริษัท โฟกัส ปริ้นติ้งจำกัด, 2554.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ปรัชญากับวิถีชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : หจก. อรุณการพิมพ์, 2549.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 36. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์, 2559.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- _____ . **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐสส เตปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553.
- _____ . **ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏปกรณ์วิเสส**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.
- _____ . **มงคลตถปิณี (ปฐโม ภาค) ภาษาบาลี**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : _____ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2560.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, 2546.

²³ ชุ.ส. (ไทย) 25/262-272/561-563.

²⁴ “มงคลานีติ สัพพสมปตติยา วุฑฒิปปตติการณานีติ อตโถ ฯ เตนฏฐกถาย “มงคลนิตติ อเมทิสตดาติ มงคลานี อิทธี วุฑฒิณจ ปาปุนนตติ อตโถติ วุฑฒิ ฯ อัง ใน มงคลที่ปนี. (บาลี) 1/12/11.